

Susan Watkins: Det politiska tillståndet inom unionen

[Ur New Left Review, november-december 2014. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Även om det ekonomiska eländet i och med Kinas och Japans inbromsning nu har blivit ett världsomspännande fenomen, så koncentreras de mest intensiva politiska yttringarna fortfarande till Europa. Ett skäl till detta är den allvarliga lågkonjunkturen inom eurozonen, där produktion och investeringar fortfarande ligger långt under 2008 års nivåer, arbetslösheten ligger kvar på en tvåsiffrig nivå och den kombinerade effekten av budgetnedskärningarna och kreditkrisen har minskat efterfrågan ännu mer, alltmedan överskottskapitalet strömmar till London och Zürich. Minskningen av den italienska och spanska räntespridningen har mer att göra med centralbankens kortsiktiga likviditet än någon förbättring av de bakomliggande förhållandena: statsskulderna är högre än någonsin och känsliga för minsta instabilitet; de hårt pressade bankerna är sårbara för chocker från tillväxtmarknaderna; den tyska kraftstationen är beroende av en minskande utländsk efterfrågan.

Men Europas politiska instabilitet är nu minst lika påtaglig som den ekonomiska instabiliteten. Finanskrisen drabbade EU:s valuta- och skattesystem medan det bara var halvfärdigt, och nödåtgärderna har vidtagits mitt under pågående storm. Långt ifrån att falla samman, som katastrof-tänkarna förutsade, har EU stramats upp och blivit hårdare, och har förändrat sina övernationella institutioner för att tjäna syften som deras arkitekter aldrig drömde om, samtidigt som det har ökat klyftorna mellan sina medborgare. Men dessa skillnader har en förhistoria. Ända sedan inledningen av den långa nedgången i början av 1970-talet har den europeiska styrelseformen utsatts för en rad strukturella förvecklingar som innefattar tre olika aspekter: medborgerligt demokratiska förhållanden, mellan de styrande och de som styrs; mellanstatliga relationer mellan medlemsländerna; och geopolitiska relationer som kännetecknar blockets utrikespolitiska roll. De har till stor del byggts upp genom de europeiska härskarnas försök att tackla en hel rad chocker som drabbat EU utifrån: Bretton Woods-systemets sammanbrott i början av 1970-talet, Sovjetblockets fall på 1990-talet och den internationella finanskrisen som exploderade 2008.

Var och en av dessa fungerade som en ”signalkris”, för att använda Giovanni Arrighis begrepp, och ledde till nya politisk-ekonomiska former som i sig själva hjälpte till att forma de efterföljande chockerna: på 1970- och 1980-talen kapitalets nyliberala angrepp på arbetarrörelsen och det andra Kalla kriget; från och med 1990-talet en tidsperiod av globalisering, finansialisering och Kinas uppgång; sedan 2008 en ny tidsålder av skuldbetingad stagnation som fortfarande inte fått något namn. Denna artikel kommer att skissera de former som EU:s skillnader har antagit mot denna bakgrund, och hävdar att den vanliga lösning på dem som förts fram – att stärka Europaparlamentets ställning – är en återvändsgränd, om det ska finnas något hopp om att åter göra unionen demokratisk.¹

De första chockerna

Den politiska vetenskapsmannen Walter Dean Burnham konstaterade, att även om USA:s ekonomiska system hade förvandlat sig med enastående energi, så hade det amerikanska politiska systemet knappt förändrat sig alls: de institutioner som utformades av 1700-talets plantagearistokrater fanns fortfarande kvar. I mångt och mycket kan samma sak sägas om EU. Arkitekterna bakom Europas förening föddes på den tid då det fanns hästdragna ekipage: Monnet och Schuman på 1880-talet, Adenauer 1876. De institutioner som de skapade – kommissionen, en övergripande ledning

¹ Ett tidigare utkast till denna artikel framfördes under EuroMemo-konferensen i Rom 2014. Tack till organisatörerna, speciellt Trevor Evans, John Grahl och Marcella Corsi, och till Dominique Plihon och Joachim Becker för deras användbara kritik.

som bemannades av målmedvetna teknokrater; det mellanstatliga ministerrådet; den övernationella domstolen och parlamentsförsamlingen – förkroppsligade en syn på ett modernt förenat Europa som var mycket 1950-talsaktig. De byggdes upp för att övervaka en delvis men successiv förening mellan tre stora länder, Frankrike, Tyskland och Italien, vars befolkningar till stor del fortfarande var landsbygdsdominerade – Frankrikes väljarkår bestod till nästan 40% av bönder – och de tre små Beneluxländerna. Detta märkliga institutionella komplex innehöll en noga balanserad uppsättning relationer:

- I geopolitiskt avseende var föreningen av Europa ända från början ett Kalla krigsprojekt som stöddes av USA:s utrikesdepartement för att stärka kontinentens kapitalistiska ekonomier mot hotet från Sovjet. Men för dess grundare förkroppsligade det också ett hopp om Europa som en tredje kraft, självständigt från både USA och Sovjetunionen. 1957 års Romfördrag var ett direkt svar på Suezkrisen och hävdandet av USA:s herravälde i Mellanöstern – den yttre chocken bakom Europas grundande.
- Vad gäller de mellanstatliga relationerna erbjöd den centrala fransk-tyska axeln en balans mellan Frankrikes militära och diplomatiska styrka – Frankrike hade en plats i FN:s säkerhetsråd, var ett kolonialt imperium och skulle inom kort vara en oberoende kärnvapenmakt – och Tysklands ekonomiska tyngd. Strategiskt var deras intressen skilda men kompletterade varandra: Frankrike ville binda fast sin större granne i en diplomatisk pakt under sin ledning; Tyskland ville återta sin ställning som etablerad världsmakt och försäkra sig om franskt stöd för sin eventuella förening. De omgavs av Italien, vanligtvis allierad med Frankrike, respektive Beneluxländerna som följde Tyskland och var pålitliga anhängare av ett övernationellt ramverk som skulle ge dem en större diplomatisk scen.
- I politiskt demokratiska termer var Romfördraget eliternas skapelse. De europeiska väljarna rådfrågades inte. Men det fanns inte heller något starkt folkligt motstånd mot något som under 1950- och 1960-talens starka tillväxt fortfarande var en ganska fjärran och dunkel konstruktion, med de menlösa men invändningsfria målen välstånd och stabilitet.

Den första chock som drabbade de sex medlemsländerna var när Washington, mot bakgrund av 1970-talets ökande ekonomiska konkurrens, upphävde Bretton Woods-avtalet och införde en flytande växelkurs för dollarn. Svaret från Europa, som fortfarande leddes av Frankrike, blev att påskynda införandet av ett gemensamt valutasystem, grundat på Wernerplanen, som ett bålverk mot den internationella oron. För detta ändamål hävde Paris det veto mot brittiskt medlemskap som De Gaulle genomdrivit – han hade varnat för att Storbritannien skulle fungera som en trojansk häst för amerikanska intressen – i tron att City i London skulle ge det nya systemet en livsviktig ekonomisk jämvikt. Dessa förändringar – ökad ekonomisk integrering tillsammans med en utvidgning – kompletterades med några få justeringar av EEC:s institutionella ramar: regelbundna toppmöten mellan medlemsstaternas regeringar i Europarådet och direkta val till det övernationella parlamentet, vars platser tidigare hade tillsatts av representanter från de nationella församlingarna.

1970-talets valutaunion strandade: den tyska ekonomin tuffade på medan de andra försvagades, och deras valutor måste devalveras gentemot den tyska marken. Men 1970- och 1980-talets konjunktur förändrade den Europeiska gemenskapens jämvikt på andra, oavsiktliga sätt. För det första förde Storbritanniens inträde med sig Thatchers kraftfulla förespråkande av ekonomisk avreglering och nedskärningar av de sociala utgifterna. Med stöd från Mitterand och Delors skrevs denna nyliberala politik in i fördragets ramar genom den Europeiska enhetsakten från 1986, om än beledsagad av pappersstadgar om arbetarnas rättigheter. (Den monetaristiska svängen fick en försvagande effekt i Frankrike och framförallt i Italien, vars statsskuld som ett resultat av centralbankens omåttliga ränta på 1980-talet rusade i höjden från 60 till 120% av BNP. Avbetalningarna på den satte en långsiktig broms på ekonomin.) I och med störtandet av diktaturerna i Portugal, Grekland och Spanien på 1970-talet hittade Europeiska gemenskapen en ny livsuppgift: social planering i sin närregion

genom att bygga upp kapitalvänliga center-vänsterpartier – de portugisiska socialisterna, PSOE [Partido Socialista Obrero Español – Spanska socialistiska arbetarpartiet], [det grekiska] PASOK – ofta med pengar som kanaliserades via Friedrich Ebertfonden, och få med de nya demokratierna i Nato. Vad blev resultatet för Europas inre och yttre förhållanden?

- I medborgerligt demokratiskt avseende var 1970- och 1980-talen – de tolv Europa – ganska framgångsrika. Den Europeiska gemenskapen drevs fortfarande helt och hållet uppifrån, med hjälp av toppmöten och okontrollerade övernationella institutioner. Men det fanns ett verkligt folkligt stöd för en europeisk integrering i Spanien och framgångsrika folkomröstningar hölls i Storbritannien och Irland. I slutet av 1980-talet hade till och med det brittiska Labourpartiet blivit Europavänligt. Levnadsstandarden steg i allmänhet. Trots att den Europeiska enhetsakten präglades av tanken på en fri marknad sågs projektet som både socialliberalt och lite socialdemokratiskt.
- I geopolitiska termer var resultatet blandat. Försöket att skapa ett europeiskt valutasystem för att tävla med dollarn hade misslyckats. Den andra utvidgningsvägen sågs som en framgång och Europeiska gemenskapen hade nu en befolkning på 300 miljoner personer, större än USA:s. Men Europaprojektet som en tredje kraft hade underminerats av Natos expansion och utplaceringen av amerikanska kryssnings- och Pershingrobotar i Storbritannien och Tyskland. Den trojanska hästen befann sig i allra högsta grad innanför murarna.
- Vad gäller balansen mellan staterna verkade det fransk-tyska samarbetet åtnjuta en guldålder med Delors i ledningen för en dynamisk kommission och en stark tysk ekonomisk tillväxt. Men i backspeglarna pressades Frankrikes diplomatiska ledarskap redan av Storbritannien, som spelade en central roll under skrivandet av 1986 års fördrag. Inom Frankrike höll de politiska, intellektuella och mediaeliternas gaullistiska synsätt på att ersättas av en Atlantliberalism som var fjärran från traditionen av oberoende strategiskt tänkande. Under 1970-talets valutaoro hade den tyska marken under tiden klivit fram som ankare för Europas valuta. Vid tiden för Romfördraget hade den tyska ekonomin bara varit en sjättedel av Frankrikes ekonomi, 1973 var den 50% större. Frankrike pressades alltså både diplomatiskt från väster och ekonomiskt från öster. Balansen mellan de två kärnländerna höll på att förändras.

Vändpunkt

Den andra utifrån kommande chocken var Sovjetblockets sönderfall 1989. Det gav tillfälle att återuppliva den europeiska styrelseformen, som hade tänkts ut och blomstrat som en västinstitution inom ramen för Kalla kriget. Den mest omedelbara frågan var enandet av Tyskland – hur skulle det gå till och skulle staten bli neutral eller medlem av Nato-alliansen? Hur skulle ett förenat Tyskland förändra EU:s inre balans och vilket förhållande skulle Europa ha till de andra före detta Comecon-länderna?

Frågan om Tysklands enande skulle ge nyckeln till resten. Valet stod mellan två vägar. Den första var den fullständigt demokratiskt konstitutionella process som förutsågs i artikel 146 i Tysklands grundlag, med konsultation av folket och bidrag från båda sidor. Detta sätt att närma sig frågan fanns underförstått i Helmut Kohls tio punkter från november 1989, som stakade ut de första anspråken på ett enande och uppmanade till en övergångsfas med ”förbundsstrukturer” mellan de två tyska staterna. Men artikel 146 skulle göra frågan om neutralitet eller Nato-medlemskap öppen, och i denna fråga var den västtyska politiska ledningen splittrad. Oskar Lafontaine, SPD:s [socialdemokraternas] kanslerskandidat, var tillräckligt skeptisk mot Atlantalliansen för att oroa Washington. Den allmänna opinionen lutade åt neutralitet. En utvidgning av Nato till DDR sågs – inte utan anledning – som en aggressionshandling från väst, likt Reagans utplacering av kärnvapen-

missiler.

Ett internationellt erkännande av ett enat Tyskland låg i händerna på de fyra ockupationsmakterna: USA, Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen. Washington gjorde Nato-medlemskap till villkor för ett enande och lade hela sin tyngd bakom Kohl, som nu krävde en snabb anslutning av enskilda nya delstater till Förbundsrepubliken som den var – det vill säga medlem i Nato – enligt grundlagens artikel 23, en dunkel mekanism som hade använts för att ansluta Saarland på 1950-talet. Det understöddes med något som såg ut som ett glittrande löfte: en jämbördig växelkurs mellan de två tyska valutorna, vilket gav Kohl en jordskredsseger i valen i DDR i mars 1990, men också skulle göra den östtyska industrin bankrutt. Till en början stretade de sovjetiska ledarna mot Natos expansion, men de extremt låga priserna på olja visade sig bli en ekonomisk katastrof för Sovjetunionen. I maj 1990 kastade Gorbatsjov in handsken och på hösten 1990 gick han med på ett lån på 15 miljarder D-mark. Ingen lyssnade på Günter Grass' och andras röster, som krävde en konstitutionellt demokratisk process.

Samtidigt blev det franska – och europeiska – svaret på framtidsutsikterna av ett ekonomiskt dominerande Tyskland att de bara skulle gå med på enandet om Bundesbanks suveränitet kunde slås samman i en ny, övernationell institution. Delors och hans kommitté av centralbanksledare hade redan skisserat ett nytt underlag till en enad valuta. Till skillnad från 1970-talets Wernerplan, som tänkte sig en gemensam ekonomisk politik med en starkt social prägel, återspeglade Delors' plan 1980-talets Friedmanska tänkande och siktade på en inflationsinriktad Europeisk centralbank [ECB]. Euron framställdes som en lysande teknokratisk lösning som inte bara skulle minska Tysklands inflytande utan också förpliktiga både gamla och nya medlemsstater att strömlinjeforma sina ekonomier, eftersom devalvering inte längre skulle vara något alternativ. Många varnade vid denna tid för att den gemensamma valuta som Delors tänkte sig inte skulle neutralisera Tysklands makt utan istället öka den. Men Mitterand såg det som en stor diplomatisk seger att få Kohl att gå med på Delors' plan i december 1989, som formaliserades i Maastrichtfördraget 1991. Den franska väljarkåren och den politiska klassen skulle splittras mitt itu angående Maastricht – fördraget gick precis igenom vid folkomröstningen, med 51% mot 49. Bundesbank avkrävde vederbörligen sitt pris: Stabilitets- och tillväxtpakten ålade strikta budgetbegränsningar, även om beslut om beskattning, pensioner, arbetslöshetsersättning, sjukvård, utbildning och sociala utgifter ansågs tillräckligt känsliga för att kräva rättfärdigande från väljarna, och lämnades i händerna på de nationella regeringarna. Under eurons första decennium mjukades ECB:s regim upp med hjälp av kreativ bokföring och globaliseringsbubblans generösa krediter.

Relationerna med de tidigare Comeconländerna följde samma mönster som införlivandet av DDR. Tvärtemot Frankrikes förslag att Väst- och Östeuropa skulle bilda ett övergripande förbund utanför EU:s ramar, men i linje med de engelska och amerikanska förslagen, rekryterades varje land individuellt till unionen, som behöll sin befintliga form. Det blev ingen konstitutionellt demokratisk process, ingen pånyttfödelse av Europas styrelseformer, trots det faktum att dess karaktär hade förändrats radikalt: unionen hade nu en befolkning på 500 miljoner personer och hade en egen valuta och centralbank. Med tyska termer var det artikel 23, inte artikel 146. Det gjordes några få justeringar av 1950-talets institutioner: rösternas tyngd i Europarådet justerades, två nya poster skapades och det gjordes ett försök att klä ut fördragen till en konstitution med en högtidlig inledning – universella värderingar, lagens makt, jämlikhet, solidaritet, fred.

Det tog några år innan besluten som togs i Maastricht genomfördes: euron fungerade fullt ut 2001; införlivandet av de första nio före detta Comeconländerna ägde rum 2004, följda av Rumänien och Bulgarien 2007; institutionerna anpassades slutgiltigt i Lissabonfördraget från 2007, efter misslyckandet med Konstitutionsfördraget 2005. Hur påverkade de EU:s brist på symmetri?

- I demokratiskt avseende medförde Maastricht en avgörande utvidgning av klyftan mellan de som styr och de som är styrda. Eurosystemets arkitektur utformades medvetet för att vara

skyddad från parlamentariskt tryck. Samtidigt med den övergripande övergången till ny-liberalism innebar också Maastrichtperioden att all verklig politik för ett ”socialt Europa” stoppades. Uppgraderingen av de tolv ersattes av en nedgradering, precis när den strukturella arbetslösheten började stiga. Privatiseringar och krympande sociala rättigheter vidgade klyftan mellan ”de däruppe” och ”de därnere”. Fri konkurrens på marknaden skrevs in som en grundprincip i Konstitutionsfördraget 2004, en av huvudorsakerna till att det avvisades i folkomröstningarna 2005. Framväxten av folkmajoriteter mot den inriktning som EU tagit efter Maastricht i grundarländer som Frankrike och Nederländerna pekar på ett nytt skede i denna nedgång. De viftades undan av Europas härskare, precis som uppkomsten av en Europaskeptisk strömning i England. Fördraget, minus förordet, bekräftades på nytt i Lissabon.

- Vad gäller de mellanstatliga relationerna formaliserade Maastrichtfördraget ännu en rad strukturella skillnader. Upprättandet av en eurozon ledde till en påskyndad integrering i centrum, samtidigt som det uppstod en centrifugal dynamik i periferin, som särskilt påverkade Storbritannien. Som svar på stabilitetspaktens restriktioner uppstod en ny hierarki av medlemsstater inom eurozonen: mäktiga länder som Tyskland och Frankrike kunde under lågkonjunkturen 2001-2002 bryta mot budgetreglerna utan att bestraffas, svagare länder som Portugal tvingades foga sig. För det tredje, i och med utvidgningen i öst övergavs principen om likhet mellan medlemsstaterna: de strukturella och regionala fonder som kommissionen ställde till de före detta Comeconländernas förfogande var en spottstyver jämfört med flödet som hade gått till länder som Spanien, Grekland, Portugal och Irland. Av de nya medlemmarna fick Polen, det huvudsakliga målet för Tysklands investeringar, en avsevärt mer generös behandling än resten.
- I geopolitiska termer kunde Kalla krigets slut ha fört med sig början till en verklig självständighet för EU på världsscenen. Istället ledde det till ett ännu mer fullkomligt underordnande under USA:s ledarskap i ett utvidgat Nato, där Frankrike nu blev en fullvärdig medlem. Medan Washington var fullt upptagna i Persiska viken såg vi under inledningen av Maastrichtperioden förvisso ett katastrofalt initiativ från Tysklands och Österrikes sida att uppmuntra Slovenien och Kroatien att bryta sig ut. Men dessa ambitioner hindrades omedelbart av USA, så fort de insåg vad som höll på att hända. I frågor av militär och strategisk betydelse gick den verkliga befälskedjan från Washington till London, Paris eller Berlin, i en klassisk nav/eker-struktur. Natos krig mot Jugoslavien 1999 var i detta avseende en medvetet exemplarisk operation: den leddes av USA, och de tyska, franska och brittiska trupperna och ideologerna hade bara hjälpfunktioner. EU:s övernationella diplomati verkade på lägre nivå och gjorde förarbetet åt Nato genom kommissionens numera automatiska inblandning i sina grannars politiska och ekonomiska angelägenheter för att göra ett allt större område säkert för kapitalackumulering.

Till och med ännu mer än Europeiska unionens ekonomiska obalans införde Maastrichtavtalet politiska obalanser. När frågan om Europa blev öppen i slutet av Kalla kriget var USA:s främsta intresse – och de västeuropeiska eliternas beslut – att undvika risken att det skulle få demokratiskt konstitutionella konsekvenser. Washington hävdade sin överordnade ställning som Natos ledare, först mitt under föreningen av Tyskland, därefter varje gång en ny medlem skulle med. Istället för att kräva en konstitutionell pånyttfödelse av det nya Europa satsade Frankrike på en teknokratisk lösning med hjälp av en övernationell valutapolitik. Washingtons ståndpunkt var helt och hållet rationell och i linje med deras egna intressen. Mitterands och Delors’ illusioner skulle hjälpa till att bereda vägen för Frankrikes nedgång.

Ett stukat herravälde

Maastricht införde tre nedbrytande asymmetrier – snedvridna mellanstatliga relationer, oligarkiska styrelseformer, geopolitisk underordning. Senare har finanskrisen givit var och en av dem en ännu mer elakartad vinkling. Resultatet har blivit en avgörande utvidgning av kommissionens totalitära kontroll, och utöver och ovanpå detta en aldrig tidigare skådad utomrättslig centralisering av makten i den tyska kanslerns kansli. I detta statskick som en gång var stolt över rättssäkerheten är beslutsfattandet i toppen nu både informellt och personligt. Men Tysklands uppgång var inte resultatet av ett ensidigt maktövertagande. Den ägde rum steg för steg genom den utdragna politiska strid som följde efter februari 2010, när de skuldkedjor som i slutänden ledde tillbaka till Wall Street brast i sin svagaste länk, Grekland. När Athens förfalskade budgetsiffror avslöjades rasade de franska bankernas aktier och den tyska finansministern blev ursinnig. Obamas finansminister gav en typiskt grov sammanfattning av Berlins ståndpunkt: ”Vi ska lära grekerna en läxa. De ljög för oss – de är usla och slösaktiga och utnyttjade det hela och vi ska krossa dem.”² Geithners svar utgjorde modell för det som följde: ”Du kan klämma åt dem ordentligt om det är vad du vill”, sa han till Schäuble, men Berlin måste också ge investerarna det de ville ha: Tyskland tvingades åta sig att finansiera en betydande del av Greklands statsskuld istället för att skriva ner den – den ”skuldminskning” som Merkel och Schäuble ville ha – och tillåta inköp av obligationer i stor skala från ECB:s sida, tvärtemot centrala tyska valutaprinciper.

”Inga garantier utan kontroll” var Merkels berömda svar. Man gav trojkan – ECB, kommissionen och Internationella valutafondens tjänstemän – makten över den grekiska ekonomin och kom överens om ett räddningslån, med mycket hårda villkor: pengarna skulle naturligtvis inte gå till ”grekerna” utan till franska och tyska banker.³ När de irländska bankerna balanserade på randen till konkurs i oktober 2010 gjorde Tyskland och Frankrike ett försök till uppror. Merkel ville göra en omstrukturering av skulden till villkor för framtida nödlån. Stödet från Sarkozy innebar att Frankrike skulle slippa ”budgetkontroll” från tysk sida. Svaret från USA var förutsägbart – ”jag höll fan ta mig på att svimma” påminner sig Geithner – och räddningsaktionen för Irland fortskred utan att långivarna förlorade något. Lenihans förrådiska åtagande att finansiera varenda öre av lånet från London City fullföljdes.⁴ Från och med slutet av 2010 blev Frankrike Washingtons närmaste allierade under eurozonens kris. Sarkozys regering spelade en aggressiv roll när Grekland och Italiens tvingades rätta in sig i ledet. Hollandes första handling som president var att beordra grekerna att rösta mot Syriza i juni 2012. Men det amerikanska finansdepartementets kampanj fick också stöd från praktiskt taget hela det europeiska politiska etablissemanget, inklusive de tyska socialdemokraterna och internationella media, som framställde räddningsaktionen för aktieägarna som en progressiv, proeuropeisk och närmast socialdemokratisk åtgärd, och beklagade Tysklands ”motvilja” att spela makthavare.

Med omstruktureringen av skulden borta ur bilden blev huvudtemat ”kontroll”. Medan strejker och upplopp spred sig över hela kontinenten åtföljes varenda tysk gest till finansmarknaden – räddningsaktionen för Grekland och ECB:s köp av obligationer 2010; dess biljontals euro stora långsiktiga refinansieringsoperation [Long-Term Refinancing Operation] från december 2011; det monetära transaktionsprogrammet [Outright Monetary Transaction] i september 2011, två månader

2 Se Peter Spiegel, ”Draghi’s ECB management: the leaked Geithner files”, *Financial Times Blog*, 11 november 2014, som utgick från utskrifter av intervjuer till Geithners memoarer.

3 EU:s ursprungliga räddningslån på 50 miljarder euro tiodubblades på Geithners order, som han grymtade fram under ett grupptelesamtal med G7: ”Jag avbröt innan de hann förklara färdigt sin idé. ’Om ni tillkännager det så kommer ni att bli utskrattade – ni ska tänka mer i storleksordningen 500 miljarder euro.’ Efter att ha överlagt över helgen tillkännagav européerna en räddningsfond på 500 miljarder euro.” Det stämde mer överens med den amerikanska finansministerns bedömning av EU: ”offentligt kritiserar de alla amerikanska förslag skarpt, innan de till sist antar en omdöpt och ofta massakrerad version av dem.” (Timothy Geithner, *Stress Test: Reflections on Financial Crisis*, London 2014, s 446, 475.)

4 Se Spiegel, ”Draghi’s ECB management”; Geithner, *Stress Test*, s 449-450.

efter Draghis ”vad som än krävs”-tal – steg för steg av en utvidgning av den enväldiga exekutivens makt. Systemet ”European Semester” (2010) tvingade medlemsstaterna att underställa sina årliga budgetar under kommissionens godkännande innan de kunde diskuteras av de nationella parlamenten. Euro Plus-pakten (2011) förband dem att minska arbetskostnaderna och öka produktiviteten. Budgetöverenskommelsen (2012) krävde att de skulle skriva in gränser för underskottet i sina nationella konstitutioner. En stor del av EU-lagstiftningen – Sexpacken (2011) och Tvåpacken (2013) – skärpte kommissionens ekonomiska ”övervakning och tillämpning”.

Under allt detta förvandlades Tysklands ekonomiska tyngd till politisk överhöghet. Den slutgiltiga överenskommelsen – mellan Washington och finansmarknaderna å ena sidan och Berlin å den andra – bytte tyska garantier och kontantöverföringar av biljontals euro till bankerna mot att de andra eurozonsländerna på ett avgörande sätt förlorade sin ekonomiska självständighet. Zapatero, Berlusconi, Papandreou, Samaras, Coelho och Kenny tvingades att antingen gå med på tyska diktat angående budgetpolitiken eller lämna. Men ända fram tills idag har det varit ett märkligt stukat herravälde. Trots att Tyskland är huvudet högre än de andra europeiska länderna har det aldrig varit stort nog för att på ett enkelt sätt dominera dem. Ända sedan det Attiska sjöförbundet har det för ett stabilt ledarskap över en federation av länder krävts drygt en tredjedel av den samlade demografiska, ekonomiska och militära styrkan. Tyskland har cirka 17% av EU:s befolkning och BNP, och ligger efter Frankrike och Storbritannien vad gäller beväpning. Dess tyngd sedan 2011 vilar först och främst på ekonomiska tvångsåtgärder och för det andra på ett underförstått medgivande från de andra länderna att investerarna och USA:s finansdepartement betraktar den tyska kanslern som verkställande statschef i Europa. Efter att ha stött Washingtons och Wall Streets kampanj för att Berlin skulle utöka sin roll kan de andra länderna knappast ifrågasätta hennes herravälde. Tyskland har redan börjat dra fördel av att makt har en tendens att växa: under sina sällsynta besök till de andra länderna behandlas Merkel som Europas kejsarinna och under det senaste året har Europas härskare och opinionsbildare börjat vända sig till Berlin när det gäller beslut om rent politiska frågor – politiken i Ukraina, utnämning av kommissionens ordförande – som inte har någonting med skuld att göra.

Men Berlin hämmas av en inhemsk opposition bland stora delar av Tysklands härskande klass och media mot ECB:s verksamhet. Berlin har fått ledningen över Europa genom att förråda en historiskt nationell övertygelse om ”monetär finansiering”. Arbetarna tycker också illa om Merkels eurozonspolitik, eftersom deras ekonomiska ställning har försämrats kraftigt sedan SPD:s Thatcherliknande reformer 2004. De kvantitativa lättnaderna måste genomföras försiktigt så att inte de tyska väljarna märker det. Uppgången för ”Alternative für Deutschland” irriterar Merkel särskilt mycket, eftersom partiet ljudligt sprider varenda detalj av vad Frankfurt håller på med. Inom eurozonen möter Tysklands dominans avsky bland folket över de verktyg det använder för att härska – kommissionens ekonomiska styrelse och trojkan. Här är tvånget öppet och samtycket motsträvigt. Och även om Tysklands makt på 2000-talet är av en helt annan natur än under dess tidigare perioder av imperialistisk expansion – inte minst eftersom det inte var ett enväldigt beslut: Tyskland tvingades till det, det enväldiga beslutet togs i sista hand på andra sidan Atlanten – så går dess sändebud icke desto mindre i sina farfäders fotspår i stora delar av Europa, inklusive Grekland där 2011 års ”Nej” var ett direkt eko från motståndet på 1940-talet. Hur har dess makt påverkat EU:s skillnader?

- Vad gäller de mellanstatliga relationerna så har den ursprungliga balansen mellan Frankrike och Tyskland rubbats för gott. Varför har Frankrike gjort så lite motstånd mot det som Ulrich Beck har kallat ”det tyska Europa”? Det vanliga svaret är att den franska ekonomin tyngs alltför mycket av sitt etatistiska arv för att Elyséepalatsets ord ska ha någon auktoritet. Men siffrorna bekräftar inte detta. I många avseenden – statsskulden, hushållens inkomster, infrastrukturen, tillverkning – är Frankrike i bättre form än Storbritannien. Frankrikes ledarskap i Europa berodde på diplomatiska och militära fördelar, inte ekonomiska resultat. Det är dessa som nu har underminerats både ideologiskt, i och med Frankrikes ökade tilltro till samarbete

mellan Europa och USA, och geopolitiskt: i och med slutet av Kalla kriget försvann en stor del av utrymmet för en självständig fransk diplomati som kunde balansera mellan de två supermakterna. Alliansen med USA under eurozonens kris har beseglat Frankrikes öde. Ett talande ögonblick var under toppmötet i Deauville 2010, när Frankrike och Tyskland inte lyckades utarbeta en linje oberoende av Washington. Med den amerikanska finansministerns ord hoppades Sarkozy ”få Merkel att backa från sin ’budgetunion’, som var mycket besvärlig för honom politiskt – den innebar att Frankrike gick med på att gå i Tysklands ledband vad gäller budgetpolitiken.”⁵ För närvarande väntar Paris på att få höra om dess budget för 2015 kommer att tillfredsställa Schäubles män i Bryssel.

- På det geopolitiska området har Berlin tagit kommandot över Europas politik i Ukraina på ett sätt som skulle varit otänkbart bara för tre år sedan. Paris och London har skuffats åt sidan och kanslern har inrättat sig som samordnare av västs sanktioner mot Putin medan Obama är upptagen på annat håll. Ända sedan Maastricht har symbiosen mellan EU och Nato haft en inbyggd expansionistisk logik. Eurozonens kris har inte på något sätt hämmat dess ambitioner. Kommissionens politik har givit fria tyglar åt medlemsstaterna med den mest aggressiva politiken gentemot öst – Sverige, Polen, de baltiska staterna – som sedan länge har agiterat för en upprustning av Nato vid Rysslands gräns. När Janukovyts brutala polis utlöste massiva regeringsfientliga demonstrationer i slutet av 2013 försökte det amerikanska utrikesdepartementet automatiskt leda dem, och EU skaffade lika automatiskt en hel massa medhjälpare. Rangordningen var uppenbar i hur deras kandidater placerade sig: USA:s favorit, Jatsenjuk, blev premiärminister medan Tysklands man Klitjko bara är borgmästare i Kiev. Det var vägran från Jatsenjucks regerings sida i mars 2014 att förhandla om en regional lösning som orsakade en motsvarande rad protester i öst, med stöd från Ryssland, som svängde mellan försvarsreaktioner och äventyrspolitik. Västs strategi har varit lika motsägelsefull. Ryssland är inte Sovjetunionen utan ett kapitalistiskt land som USA vill dra in i sin inflytelsesfär, samtidigt som det också vill förhindra en allians mellan Kina och Ryssland. Men det har konsekvent puffat för en expansion av Nato och EU. Efter att ha kört över överenskommelsen med Moskva från 1990 har det ryckt fram över större delen av det tidigare Sovjetunionens befästningar och hindrats först vid Donbassbäckenet.
- I medborgerligt demokratiskt avseende har räddningsaktionernas/åtstramningarnas nakna klasspolitik satt ett hårt tryck på medlemsländernas representativa demokrati. Historiska regeringspartier har faktiskt blivit krossade i Irland och Grekland. Nationella center-vänster och center-högerkoalitioner – ”regeringskarteller” som Peter Mair kallade dem – har blivit det krisdrabbade Europas nya norm.⁶ I Grekland fick koalitionen mellan Ny demokrati och PASOK bara stöd från 30% av väljarna 2012, huvudsakligen pensionärer, husmödrar och väljare på landsbygden. Städerna och den arbetande befolkningen röstade på Syriza. I Frankrike har folkets avsky orsakat ett aldrig tidigare skådat ökat stöd för Nationella fronten, som sopade rent under valen till Europaparlamentet 2014 och troligen kommer att få Marine Le Pen till den andra valomgången vid presidentvalen 2017. Nästan två tredjedelar av invånarna i Tyskland, Österrike och Nederländerna uttryckte ”misstro” mot EU vid förra årets opinionsundersökning, Eurobarometern. Sedan 1980-talet har det skett en dramatisk förändring av inställningen till unionen över hela kontinenten. En konsekvens av detta utbredda missnöje är ett institutionellt dödläge: Europas ledare vågar inte riskera att konsultera folket om nya fördrag.

5 Spiegel, ”Draghi’s ECB management”.

6 Peter Mair, *Ruling the Void*, London och New York 2013, s 68.

Botemedlet?

Försvvararna av unionen efter Maastricht har ett mycket enkelt svar på denna obalans: Europaparlamentet. Varenda utvidgning av kommissionens kontroll har åtföljts av nickningar i riktning mot en kompensande utvidgning av parlamentets ”medbestämmande”. Vad betyder det i praktiken? Som ordet antyder är målet att uppnå samförstånd – enighet mellan kommissionen, som är den enda som kan ta initiativ till europeiska direktiv och regler, parlamentet, som kan ändra dem, och rådet, det mellanstatliga organ som har den yttersta makten att bestämma. Parlamentet kan således välja mellan att hålla med – och lägga fram godtagbara ändringsförslag – eller bli ignorerat.

Smådetaljerna i detta medbestämmande sköts av de politiska gruppernas ledare. De två största – center-högergruppen Europeiska folkpartiet [EPP – European Peoples' Party, kristdemokrater] och center-vänstern [Socialist and Democrats, bestående av socialister, liberaler och gröna] – bildades under parlamentets första decennier. Efter införandet av direktval 1979 tog de hand om de nya parlamentsledamöterna. På 1980-talet var både EPP:s ledare, Egon Klepsch, och socialdemokraternas ledare, Rudi Arndt, erfarna politiker i Förbundsrepubliken – den förstnämnde bundsförvant till Erhard, Frankfurts andre borgmästare – och ledde en *Grosse Koalition* [Storkoalition] vars smörjmedel var en långvarig bekantskap med Europaparlamentets alla procedurdetaljer och de ledande poster som de tyska delegationerna hade inom de olika grupperna.⁷ Med tanke på storleken på sin gemensamma majoritet skulle allt som de två ledningarna kom överens om automatiskt röstas igenom. Således blev konferenserna mellan gruppledarna och deras och sekretariatets staber parlamentets verkliga centrum, som medlade fram utnämningarna till de två dussin kommittéer – fiskeri, lantbruk, konkurrens, finanser, ekonomi och så vidare – som sköter det faktiska arbetet att skriva förändringar till kommissionens direktiv, och är måltavla för företagens och (i mycket mindre utsträckning) fackföreningarnas och de icke statliga organisationernas påtryckningar i stor skala. När kommittéerna väl har kommit överens om ordalydelsen i ett ändringsförslag så är det nästan säkert att det kommer att antas av parlamentet. Partiledarna presenterar därefter förändringarna för företrädare för kommissionen och rådet, i syfte att nå en slutgiltig överenskommelse där. Medbestämmandets samförståndsdyamik förstärks av etikettsreglerna: att dra ut på mötena – den enda taktik som står till oppositionens förfogande – anses vara opassande.

När ”utanförstående” krafter valdes in – vänstern och de gröna på 1980-talet och euroskeptiker på 1990-talet – så erbjöds de pengar, kontorslokaler och stabspersonal för att ansluta sig till systemet med partigrupper på lägre nivå, proportionellt mot sin storlek. Lugnt och stilla sögs rebellerna upp i parlamentets mekanismer för att neutraliseras och avpolitiseras. Gramsci skulle ha lett. Gränserna för aktivitet utanför samförståndet visade sig på 1990-talet när centern-vänstern tillfälligt hade en ledning på 60 platser över EPP. Gruppledaren Jean-Pierre Cot (Parti socialiste), efter 1994 beledsagad av Pauline Green (Labour), försökte mobilisera parlamentets progressiva majoritet för ett socialt Europa och arbetarnas rättigheter. De gjorde inga påtagliga framsteg mot Maastrichtkriteriernas arbetarfientliga inriktning, och när Labour och SDP kom med i regeringen hemma så drog sig deras delegationer tillbaka och övergav dagordningen om ett ”socialt Europa”. Greens försök att försvara korrumperade kommissionärer från centern-vänstern slog slint och hjälpte till att få till stånd den utskämda Santerkommissionens massavgång. Vid valet 1999 stärkte EPP sin ställning, och 2004 återinfördes *Grosse Koalition* – det bästa sättet att säkerställa att församlingen var ”styrbar”, med parlamentets främsta tjänstemans avslöjande ord.⁸

Över hela Europa har de nationella lagstiftande församlingarna blivit alltmer immuna för påtryck-

7 Platserna fördelas per land utifrån befolkningsstorlek, som i det amerikanska representanthuset. Tyskland, med en befolkning på 80 miljoner, får 96 platser, Frankrike, Storbritannien och Italien, med en befolkning på mer än 60 miljoner, får drygt 70 platser, och så vidare ner till de minsta, Luxemburg och Malta, som får 6 platser. Resultatet blir att de stora partiernas delegationer från de fyra största länderna – CDU, SDP; UMP, Parti socialiste; Tories, Labour; Forza Italia, Partido Democratico – vanligtvis dominerar sina respektive grupper.

8 Se Julian Priestley och Stephen Clark, *Europe's Parliament: People, Places, Politics*, London 2012, s 103.

ningar underifrån, samtidigt som de största partiernas program har blivit nästan omöjliga att skilja åt. Men Europaparlamentet är ännu mer avlägset än någon av dem i fråga om att sakna ansvarsskyldighet och ha sugits upp i den verkställande administrativa makten. Här fungerar ansvarsskyldighet bara uppåt – behovet att nå ett samförstånd med kommissionen och rådet om förändringarna ska leda någonvart – aldrig neråt. De politiska gruppledarna måste aldrig svara inför partiets medlemmar vid årliga konferenser, de går inte att återkalla, deras platser är i praktiken garanterade. Mönstret är snarare 1800-talets partier bestående av framstående personer än 1900-talets masspartier. I detta avseende var parlamentets roll under eurozonens kris exemplarisk: ledarna för *Grosse Koalition*, Joseph Daul och Martin Schulz, iscensatte parlamentets bifall till varje utvidgning av den enväldiga makten, och snabbade på en del av mest gräsliga åtgärderna. När utgången väl var säkrad låtsades de vara folkets förkämpar genom att knyta ihop ett eller två av kryphålen i kommissionens direktiv för att begränsa bankirernas bonusar, och belönades med beundrande artiklar i den europeiska pressen.

Maktövertagande

Europaparlamentet är numera en omfattande institution. Det upptar mer än en miljon kvadratmeter i Bryssel och sysselsätter omkring 10.000 tjänstemän, medhjälpare och översättare, utöver sina 751 parlamentsledamöter. Det har skaffat sig en betydande byråkratisk tyngd, och institutionsbyggnadens logik gör att de kämpar om en ännu större arena, bättre placering och en större roll inom EU:s styrande strukturer. Parlamentets kommitté för konstitutionella ärenden, med en stor stab av rutinerade tjänstemän, är tillägnad detta syfte – även om det talande nog aldrig har genomförts någon massiv utomparlamentarisk kampanj för att backa upp den. Europas enväldiga tendenser efter krisen har givit parlamentet och dess anhängare en gyllene möjlighet, och de hävdar att parlamentet är det enda som kan kompensera och legitimera trojkans agerande, kommissionens ökande makt och den tyska kanslerns utomkonstitutionella roll.

Den politiska logiken bakom detta anspråk på inflytande visade sig under kampanjen 2014 för att få Luxemburgs vanhedrade tidigare premiärminister Jean-Claud Juncker utnämnd till kommissionens ordförande. Det innebar att parlamentet körde över de europeiska lagarna – fördragen är glasklara över att rådet ska välja ordförande, och parlamentet godkänna eller lägga in sitt veto. Som en del av sin framstöt för att få inflytande krävde ledarna för parlamentets partigrupper att de skulle få välja *Spitzenkandidaten* till ordförandeposten. Kandidaten från den grupp som fick mest röster vid valen 2014 skulle anses vara rättmätig ledare för kommissionen. Det var ledarna för center-vänstern (Schulz), liberalerna (Guy Verhofstadt) och de gröna (Dany Cohn-Bendit) som var mest högljudda om *Spitzenkandidaten*-systemet, trots att det var uppenbart att EPP skulle få flest röster – omkring 12% av väljarna i Europa visade det sig.

När EPP:s ledare valde kandidat så tänkte de antagligen att de skulle belöna en gammal vän. Juncker var ledare för eurozongruppen under krisen och urtypen för en utövare av EU:s kompispolitik, och hade under nästan två decennier varit premiärminister för storfurstendömet Luxemburg, som är ökänt för sin slappt reglerade finansindustri och sina ”stödbrev” som befriade multinationella företag från bolagsskatt. 2013 tvingades Juncker till sist avgå på grund av att han hade mörklagt de skandalösa missdåd som SREL, furstendömetts underrättelsetjänst, gjort sig skyldigt till – olaglig övervakning, läckage av hemlig information för kommersiella syften, systematisk korruption och skurkstreck à la operation Gladio,* inklusive en rad bombningar av offentliga byggnader i mitten av 1980-talet i syfte att öka de politiska spänningarna och skapa ”skräck för de röda”. Ansvaret för explosionerna ledde uppenbarligen tillbaka till den kungliga familjen, den ruttna kärnan i detta pittoreska lilla land. SREL hade en inspelning från början av 2000-talet av ett samtal

* Operation Gladio var den italienska delen av en rad paramilitära grupper som skapades och kontrollerades av Nato under kalla kriget. I Italien bekämpade de socialistiska grupper och gav materiellt stöd till extremhögern, bl a vid sprängningen av järnvägsstationen i Bologna 1980 – öa.

mellan Juncker och storhertig Henri, där de diskuterade storhertigens bror, prins Jeans, inblandning i bombkampanjen. I början av 2013 drog en utredning av Luxemburgs parlament, tillsammans med en länge uppskjuten rättegång mot lägre polisofficerare om *Bommeleeër*-skandalen, fram en hel del av detta i ljuset.⁹ I mars 2014 tvekade EPP:s valberedningsmöte i Dublin ändå inte att nominera Juncker till ordförande för kommissionen.

Efter valen i maj 2014 var det fortfarande lite osäkert om parlamentet skulle lyckas driva igenom sin kandidat stick i stäv mot fördragets lagar. Men det fanns ingen som helst tvekan om vem som skulle avgöra frågan. Under den nya informella styrelseformen i Europa efter 2011 ansågs det helt naturligt att en enda person – den tyska kanslern – kunde avgöra om EPP:s skröpliga *Spitzer Kandidat* skulle utnämnas till toppjobbet i Bryssel. Det andades knappt ett ord om detta i europeiska media. Det behandlades som helt acceptabelt att Merkels ord skulle vara lika med Europas lag. I detta fall dikterades hennes beslut inte ens av tyska nationella intressen – Tyskland vill ha kvar Storbritannien i EU som en konservativ kollega, medan Junckers utnämning var en gåva till de brittiska euroskeptikerna – utan av CDU:s inrikespolitiska ställning. På hemmaplan förkunnade en *Grosse Koalition* mellan Springerpressen, SPD och Frankfurtskolans sista representant, Jürgen Habermas, att det vore en skandal om Juncker inte skulle få jobbet – Habermas utropade att det skulle vara ”en kula i hjärtat på det europeiska projektet” om denna illaluktande fixare inte utsågs till ordförande.¹⁰ Efter att noga ha bedömt opinionen jämkade Merkel sin linje för att skörda fördelarna av Springers kampanj. Juncker blev vederbörligen utnämnd. Kort därefter publicerades en guldgruva av dokument som i detalj redogjorde för hur Juncker höll ögonen på den ”speciella” skatteflykten i Luxemburg, som var värd flera miljarder dollar för de multinationella företag som verkade inom EU. Orubbligt gav parlamentets majoritet honom en förtroenderöst. Som församlingens nuvarande ledare, Schulz, tidigare hade sagt: ”Han är *vår* ordförande.”

Det trotsar all politisk logik att påstå att parlamentets utomrättsliga maktannektering innebär en demokratisering. Juncker är inte ansvarig inför Europas väljare, inte ens de 12% som röstade för center-högerns kandidater. Han i själva verket ansvarig inför den person som faktiskt utsåg honom, den tyska kanslern. Det bekräftas av fördelningen av poster i hans nya kommission och det ensidiga skapandet av speciella biträdande ordförande, som samtliga precis som den tyske finansministern är kompromisslösa förespråkare av åtstramningar. Det var ett förutsägbart resultat av processen med *Spitzenkandidaten*. Vänstergruppen i parlamentet borde ha vetat bättre än att rättfärdiga den genom att gå med på den, och ställa upp en ”Alexis Tsipras-lista”. Det är en sak att delta i den parlamentära processen och göra det mesta av möjligheterna till solidaritet och debatt över gränserna. Det är en helt annan att ge trovärdighet åt uppfattningen att parlamentets egoistiska anspråk och revirkrig gör EU mer demokratiskt. Europaparlamentets uppgift är medbestämmande. Det är strukturellt oförmöget att tillhandahålla den enda grundläggande beståndsdelen i en fungerande demokrati: opposition.

I avslutningen på sin bok *Buying Time* [Köpa tid] hävdar Wolfgang Streeck att en verklig demokratisering av Europa måste ta hänsyn till de många, historiskt rotade skillnaderna mellan och bland dess folk:

Ingen europeisk demokrati kan utvecklas utan förbundsstatliga undergrupper och omfattande lokalt självbestämmande, utan grupprättigheter som skyddar Europas många identiteter och rumsligt grundade samhällen ... en europeisk konstitution måste hitta sätt att tillåta de väldigt olika intressena i länder som Bulgarien och Nederländerna, och även ta itu med de olösta problemen i ofullständiga nationalstater som Spanien eller Italien, vars inre mångfald av identiteter och intressen måste förenas ... ett demokratiskt Europa kan bara uppstå om dessa

9 *Bommeleeër*: lokal benämning på bombare. För hela historien se Luxpol, ”What led to early elections in Luxembourg”, 17 juli 2013, luxpol.wordpress.com.

10 Jürgen Habermas, ”Europa wird direkt ins Herz getroffen”, *Frankfurter Allgemeine*, 29 maj 2014.

skillnader erkänns i form av självbestämmanderätt.¹¹

Centralt för varje heterogen styrelseform är de konstitutionella regler som styr finanserna, fortsätter Streeck. Det skulle behövas omfattande förbundsstatliga underavdelningar för att balansera det regionala självbestämmandet med gemensam solidaritet och avgöra vilka budgetkrav respektive part ska ställa på helheten. Detta perspektiv är raka motsatsen till det perspektiv som utsträcker Europas ålderdomliga politiska institutioner till en enda och enväldig kontinental regering, med en icke ansvarsskyldig medbestämmande församling som demokratisk fasad.

Framtidsutsikter

Vad kommer Europas olika spänningar – mellanstatliga, geopolitiska, demokratiska – att leda till under de kommande åren? De kommer att verka mot en social och politisk bakgrund av kris för eurozonen: hög arbetslöshet och utarmade välfärdssystem; förbittrade väljarkårer; institutionellt dödläge; länder förlamade av skuld, med räntekostnader som sväljer en stor del av deras budgetar. Det tyska herraväldets sköra karaktär kommer att utsättas för ett flertal prövningar:

- Vad gäller de mellanstatliga relationerna kommer gränserna för Tysklands ledarskap sannolikt att sättas av struntprat och tröghet snarare än av en direkt revolt, även om Merkels försök att tvinga eurozonens samtliga regeringar att skriva under ett ”kontrakt” som skulle bestämma huvuddragen i deras ekonomiska mål, det senaste steget mot en skatteunion, röstades ner i våras [2014]. (Precis som ”reformer”, som en gång i tiden betydde förbättringar för majoriteten och nu betyder att minska arbetskostnaderna, så innebär ”union” i ett europeiskt sammanhang inte längre ett frivilligt förbund för ömsesidig solidaritet utan att genomdriva en hård ordoliberal kontroll över ländernas sociala utgifter.) Frankrike och Italien är fast beslutna att rädda sina egna budgetar och har ingen lust att leda en tyskfiendtlig allians. Den enda möjliga osäkra faktorn skulle vara en massrevolt – eller Le Pen.
- Även om eurozonens regeringar klarade av den första omgången massmobiliseringar mot den nya ordningen, så finns det i medborgerligt demokratiskt avseende god anledning att hoppas på att det kommer mer – kanske förebådat av Irlands landsomfattande protestvåg mot avgifterna på vatten. För de utbildade men undersysselsatta arvlösa generationerna har den sociala och ekonomiska krisen skyndat på urholkandet av den representativa demokratin i Europa och de etablerade partiernas programmatiska likriktning. I detta tomrum har det på ett explosionsartat sätt uppstått nya politiska organisationer av varierande färg. Parlamentariska strider kanske kommer att leda till att Berlins samförstånd börja naggas underifrån. I Spanien har den medskyldiga tystnad som under lång tid styrde mellanhavandena mellan politiken och företagen brutit samman under ekonomins tryck. Ömsesidiga läckor om förskingring och korrupcion har dragit in en stor mängd toppfigurer, till att börja med Rajoy och kungafamiljen, i en omfattning som påminner om Italiens Tangentopoliskandalerna på 1990-talet. *Indignados*’ nybildade parti Podemos får över 20% i opinionsundersökningarna, mer än PSOE, och har byggt upp lokala ”cirklar” över hela landet. Med val nära förestående talas det om en *Grosse Koalition* mellan PP [Partido popular, ett konservativt parti] och PSOE för att avvärja det. Spänningarna är allra störst i Grekland, där ett val kan utlösas i februari 2015 om koalitionsregeringen inte kan samla ihop de 180 röster som krävs för att installera nästa president. [Denna artikel skrevs innan de senaste valen i Grekland – öa.] De senaste opinionsundersökningarna ger Syriza en klar ledning – 33%, med 26% för Ny demokrati och 5% för PASOK. Syrizas politik har ännu inte helt och hållet lagts fram offentligt, men utkastet innefattar förhandlingar med eurozonens ledare – det vill säga Berlin

11 Wolfgang Streeck, *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*, London och New York 2014, s 179-180.

– om en omstrukturering av skulden och en hållbar utvecklingsplan, samtidigt som den utesluter ett ensidigt inställande av betalningarna eller gapande underskott. Som Tsipras antydde i ett tal i Thessaloniki i september kan detta konkret innebära att man inleder katastrofprogram i fråga om livsmedel och sjukvård, återställer minimilönerna och pensionsnivåerna från före 2010, och avskaffar de regressiva nya skatterna. Från första dagen i regeringsställning kommer en Syrizaregering att möta strejker från finansmarknaden och en järnfront från Berlin, Frankfurt och Bryssel – utan tvekan också Paris. Den riskerar att ställas inför valet att mobilisera för en konfrontation om sina krav, eller att kapitulera och slå till reträtt – till förmån för Gyllene gryning.

- I geopolitiska termer har Tysklands uppgång hittills inte gjort någon större skillnad för politiken mellan EU och Nato, men den kanske förändrar Tyskland själv. De tidningar som är för samarbete mellan USA och Europa har sedan länge uppmuntrat Förbundsrepubliken att bli ett ”normalt” land – det vill säga dugligt och villigt att utdela lämpliga straff till namngivna motståndare mot den härskande ordningen. Det vanliga antagandet i väst är att Tyskland är en återhållande kraft gentemot Ryssland. Men i linje med Washington har Merkel intagit en alltmer aggressiv ståndpunkt. En av hennes utrikespolitiska talesmän har sagt att det inte går att återställa goda relationer med Ryssland ”utan dramatiska politiska förändringar i Moskva”.¹² Medan Frankrike och Tyskland 2008 krävde att Ukrainas och Georgiens inträde i Nato skulle skjutas upp, så förkunnar kanslern nu att EU ”inte kommer att vika sig för Moskva” – ”och det gäller inte bara Ukraina. Det gäller Moldavien, det gäller Georgien. Om situationen fortsätter så måste vi fråga om Serbien. Vi måste fråga om de västliga Balkanländerna.”¹³ Detta är det nya tyska Europa – just det resultat som integrationen var tänkt att förhindra.

12 Stefan Wagstyl, ”German diplomacy: Dominant by default”, *Financial Times*, 5 augusti 2014.

13 ”Putin’s Reach: Merkel concerned about Russian influence in the Balkans”, *Der Spiegel*, 17 november 2014.